

Výberové konania sudcov - legislatívny vývoj

Spôsob obsadzovania voľných miest sudcov prešiel od zavedenia Zákona o sudcoch a prísediacich niekoľkými zmenami. Zásadnou otázkou pre zákonodarcu je, kto sa vlastne sudcom môže stať, a odpoveď na túto otázku sa pohybovala medzi dvoma modelmi: obsadzovanie takmer výsostne justičnými čakateli: odbornými zamestnancami súdu, ktorí počas svojej praxe prechádzajú prípravou na sudcovskú pozíciu; a obsadzovanie na základe výberových konaní, s kandidátmi spomedzi radov nie len odborných zamestnancov súdu ale aj iných právnických povolání, ako napríklad advokátov.

Od roku 2001 boli voľné miesta sudcov obsadzované primárne justičnými čakateli. Tento inštitút bol odôvodnený získavaním praktickej a odbornej prípravy priamo na súdoch. Táto trojročná príprava mala prispieť ku kvalitnejšiemu výkonu sudcovskej funkcie. Ak voľné miesto nebolo možné obsadiť justičným čakatelom, na rad prišiel subsidiárny mechanizmus výberových konaní.

O dva roky neskôr sa tento proces zmenil, a primárnym spôsobom obsadzovania miest sudcov od roku 2003 sa stali výberové konania vyhlasované predsedom súdu, a realizované pod dohľadom päťčlennej komisie. Túto komisiu tvorili členovia menovaní predsedom súdu, z toho troch menoval na návrh príslušnej sudcovskej rady, jedného na návrh Súdnej rady a jedného na návrh ministerstva.

V roku 2009 sa systém výberových konaní opäť posunul do pozadia, a voľné miesta sudcov boli obsadzované skrz čakatelov. Inštitút justičného čakatela naďalej existoval až do roku 2011, kedy bol zrušený, s cieľom otvoriť justíciu a zamedziť rodinkárstvu. Táto zmena taktiež priniesla zmenu zloženia komisie: 2 členovia boli menovaní z kandidátov navrhovaných ministrom, jeden z kandidátov zvolených NRSR, jeden z kandidátov zvolených Súdnou radou a jeden na žiadosť predsedu súdu, zvolený sudcovskou radou relevantného súdu. O tri roky neskôr, už v roku 2014, bol však tento koncept opäť vložený do právneho poriadku, avšak bez prednosti pri obsadzovaní miest sudcov.

Ďalšia relevantná zmena zákona nastala v roku 2017, a voľné miesta sudcov sa začali obsadzovať prostredníctvom hromadných výberových konaní pre vopred neurčený počet voľných miest sudcov, pričom počet miest určoval pre obvod každého krajského súdu minister po prerokovaní so Súdnou radou. Opäť bolo menené členstvo vo výberovej komisii: dvaja členovia boli menovaní z kandidátov, ktorých navrhla Súdna rada, dvaja z tých, ktorých navrhol minister, zatiaľ čo piateho volila sudcovská rada a príslušné kolégium súdu na žiadosť predsedu Súdnej rady. Zámerom tejto zmeny bolo pretrhať miestne väzby na súdoch.

K druhému, a zatiaľ poslednému, zrušeniu justičných čakatelov došlo v roku 2021.

Návrh Zákona o justičných čakateľoch mieni obnoviť tento inštitút, opätovne zaviesť obsadzovanie miest sudcov primárne skrz čakateľov a zrušiť databázy kandidátov.

Koncept justičných čakateľov je pre justíciu rozdeľujúca téma. Zatiaľ, čo mnohí sudcovia si pochvaľujú mnohoročnú prípravu pre budúcich sudcov, a členovia Súdnej rady opakovane referencujú rozdiely medzi praxou na súdoch, ktorá je v súčasnosti dožičená vyšším súdnym úradníkom oproti tej, ktorou prechádzali čakatelia, ako napríklad prítomnosť na pojednávaní či individuálny mentoring sudcom, zavedenie čakateľov čelí aj kritike. Hlavnými dôvodmi sú nedostatok transparentnosti, uzatvorenie justície a nepotizmus, ktorý vo veľa prípadoch neguje hlavnú výhodu zavedenia tohto inštitútu: lepšiu prípravu na výkon funkcie.[1]

Opätovné zavedenie obsadzovania voľných miest čakateľmi zvýšilo popularitu ministra spravodlivosti Štefana Harabina medzi sudcami, keďže táto zmena zvýšila kontrolu súdov a sudcovských orgánov nad výberom budúcich členov justície. K tomu je potrebné dodať, že v roku 2012 mal jeden z piatich sudcov viac ako jedného člena pracujúceho v justícii.[2] Podľa prieskumu Transparency International považuje približne polovica sudcov na Slovensku kvalitu sudcov z hromadných výberových konaní za vyššiu, ako tomu bolo za čias čakateľov. Druhá polovica tejto tézy oponovala, napríklad z dôvodu, že povinnosť sudcu zaúčať justičného čakateľa prispieva k vyššej kvalite rozhodnutí po vymenovaní do funkcie.[3]

[1] <https://rm.coe.int/slovakia-assessment-report-on-efficiency-and-quality-of-the-slovak-jud/16807915c9>, p. 61

[2] <https://www.cambridge.org/core/journals/german-law-journal/article/capturing-the-judiciary-from-inside-the-story-of-judicial-selfgovernance-in-slovakia/C6D69845D7192FB732181E97F93C6B2A>, p. 1751

[3] https://transparency.sk/wp-content/uploads/2018/03/Impact-Study_pdf_final.pdf, p. 26